OORLOG, KAPITALISME EN SOCIALISME.

Het is volkomen te begrijpen, dat de overgrootste meerderheid der socialisten op de vraag, wat als de oorzaak van den tegenwoordig woedenden oorlog moet worden beschouwd, zonder aarzeling ten antwoord geeft: natuurlijk het kapitalisme.

Eene jarenlang gevoerde propaganda, waarbij alle ellende in onze maatschappij aan het kapitalisme werd geweten en al wat er goeds valt op te merken aan andere oorzaken werd toegeschreven, moest wel tot gevolg hebben, dat ook het oorlogsverschijnsel op de debetrekking van het kapitalisme werd gezet.

Verklaarbaar is het ook, dat zelfs de gebleken onjuistheid van de tweede helft van het adagium, dat alle ellende tot het kapitalisme terugbrengt en in het socialisme de eenige waarborg voor den vrede ziet, in deze beschouwing geen verandering heeft gebracht.

De opmerking lag voor de hand, dat het socialisme den oorlog niet verhinderen kon, omdat de socialistische partijen niet sterk genoeg waren ¹⁾).

Inderdaad is dan ook overal deze verklaring voor de voorloopige onmacht der sociaaldemocratie gegeven.

Zij blijft echter tegenover de in alle oorlogvoerende landen, met uitzondering van Rusland en Servie, gebleken aanvaarding en actieve ondersteuning van den oorlog door de sociaaldemocratie naar onze meening eene verlegenheidsverklaring.

Zoo is het verder verklaarbaar, dat de stemmen, die zijn opgegaan om deze eenvoudige verklaring het kapitalisme is de oorzaak te stempelen tot datgene, wat zij in werkelijkheid is, eene onbewezen algemeenheid, ongehoord zijn verstomd.

¹⁾ Dit verweer kan intusschen ook door de bourgeoisie gebruikt worden, die de leiding van het buitenlandsch beleid nog niet in handen heeft gekregen, zeker niet in de landen, waar deze oorlog zijn oorsprong heeft gevonden.

De heer Wibaut mag in Het Weekblad ¹⁾ betoogen: dat de kapitalistische groepen in deze geen eenstemmig belang hebben, dat de overgrootste meerderheid der kapitalisten ook evenals de arbeidersklasse door den oorlog benadeeld wordt, ja hij mag zelfs zoover gaan te durven beweren, dat hier een probleem is, waarover zelfs Marx en Engels geen voorlichting kunnen verschaffen, het helpt alles niet.

Onvervaard klinkt het uit de gelederen: deze oorlog, wij weten het, is een kapitalistische imperialistische oorlog.

En een zoo intelligent man als de heer Schaper is inderdaad oprecht verbaasd, wanneer eene dergelijke bewering in de Tweede Kamer niet dadelijk wordt aanvaard als volkomen juist.

Toch is er alle reden deze meening niet zonder nader onderzoek te aanvaarden. Oorlog toch is niet een typisch verschijnsel voor eene kapitalistische maatschappij. Wij kennen in de geschiedenis der menschheid den oorlog lang voordat er van kapitalistische ontwikkeling sprake was, ja het is zeker niet gewaagd te zeggen, dat het verschijnsel vroeger zich meer heeft vertoond dan in onzen tijd. Het blijft natuurlijk mogelijk, dat nader onderzoek aantoon, dat het kapitalisme mede als oorzaak voor het uitbreken van oorlogen moet worden aangemerkt, het is in hooge mate onwaarschijnlijk, dat het als de eenige of zelfs de voornaamste oorzaak zou moeten worden beschouwd.

Ja het is a priori waarschijnlijker, dat de oorzaak elders te vinden is, wanneer wij een maatschappij zoo anti-kapitalistisch als de middeleeuwsche tegelijkertijd vol oorlogen zien.

Tot nog toe hebben wij gesproken over kapitalisme en kapitalistisch zonder deze begrippen nader te definieeren. Alvorens verder te gaan willen wij nu aangeven, wat wij onder deze begrippen verstaan.

Kapitalistisch is eene productiewijze, waarbij de beschikking over (een belangrijk) kapitaal noodzakelijke voorwaarde is voor de leiding der productie en deze met gebruikmaking van den arbeid der leden eener arbeidersklasse zoodanig wordt ingericht, dat van de uitkomsten der productie een zelfstandig deel wordt afgezonderd voor het

¹⁾ Zie Het Weekblad van 25 September 1914 en vlg.

kapitaal¹⁾ welk deel onder de werking eener individualistische rechtsorde aan de kapitaalbezitters ten deel valt.

Het kapitalisme is het geheel van toestanden en regelingen, dat deze productiewijze belichaamt.

Het spreekt wel van zelf, dat geen enkele maatschappij zuiver en volledig kapitalistisch is. De productiewijze toch is nergens volledig kapitalistisch in den bovenaangegeven zin; men denke aan het kleinbedrijf, inzonderheid in den landbouw, terwijl ook de regelingen, in eene bepaalde maatschappij geldende, niet alle een kapitalistisch karakter dragen, maar gedeeltelijk zelfs een uitgesproken anti-kapitalistisch karakter vertoonen. Men denke aan bepalingen omtrent minimum-loon en dergelijke, aan overheidsbedrijven enz.

Toch is het geoorloofd en noodzakelijk het begrip kapitalistisch en kapitalisme uit de veelheid der maatschappelijke verschijnselen te isoleeren, om na te gaan, in hoeverre hier schuld aan het oorlogsverschijnsel is vast te stellen.²⁾

Kan nu gezegd worden dat het kapitalisme tot oorlog drijft, met andere woorden dat de belangen der winstmaking ten bate van het kapitaal oorlog begeerlijk maken?

Over de vraag in dezen eenvoudigen vorm behoeven wij naar het ons voorkomt, niet lang te spreken.

De naïve socialist moge onmiddellijk de waarheid dezer stelling aannemen, de meer wetenschappelijke voorgangers zijn geneigd toe te geven, dat een dergelijk onmiddellijk verband niet aanwezig is.

Het is dan ook moeilijk te ontkennen, dat de oorlogstoestand anti-kapitalistische tendenzen wakker roept.

¹⁾ Kapitaal wordt hier niet gebruikt in technisch economischen zin van geproduceerd productiemiddel, maar in algemeen maatschappelijke beteekenis van rentegevend vermogen.

²⁾ In de Gids van Juni j.l. maakt Prof. van Blom tegen een vrijwel gelijklopende omschrijving van kapitalisme in het boek van Prof. van Emden „De oorlog en het kapitalisme” de opmerking dat het kapitalisme van dezen schrijver iets anders zou zijn dan het kapitalisme zooals socialisten dit verstaan. Dit bezwaar wordt niet nader gemotiveerd, zoodat de daarvoor te bezigen argumenten niet kunnen worden weerlegd. Behoudens nadere toelichting komt mij het verwijt niet gegrond voor. Ik geloof niet dat tegen de omschrijving van het kapitalisme socialistische schrijvers veel bezwaren in het midden zullen brengen.

De staat als vertegenwoordiger der belangen van de consumenten resp. der gemeenschap, acht zich geroepen het individualistisch winststreven in te perken of geheel te doen ophouden.

De spoorwegen worden onder militair beheer gesteld. De vrije beschikking over de kapitaalgoederen wordt den eigenaren ontnomen en hun de plicht opgelegd, deze ter bevrediging der staatsbehoeften aan te wenden.

Wanneer er vrees bestaat, dat de neiging tot behartiging der eigen belangen de nakoming dezer verplichting in den weg zal staan, wordt tot onteigening of in beslagneming overgegaan, opdat de overheid onmiddellijk voor de bevrediging der bedoelde behoefte kan zorgen.

Aan de gebruikmaking van vóór den oorlog bestaande rechten worden groote belemmeringen in den weg gelegd. Debiteuren worden tegen executie beschermd. Voor onderpanden worden fictieve waarden als credietgrondslag voorgeschreven.

Verboden van uitvoer en prijsmaxima beproeven winstbejag te fnuiken en soms onmogelijk te maken.

Waartoe deze lijst verder te vervolgen, de ervaring der laatste maanden heeft een ieder duidelijk deze anti-kapitalistische maatregelen als gevolg van oorlog en oorlogsgevaar voor oogen gesteld.

Maar ook zonder deze maatregelen, die positief tegen de kapitalistische productie ingaan, ondervindt deze van den oorlog op groote schaal nadeelen.

Het internationaal ruilverkeer wordt belangrijk beperkt en tusschen de oorlogvoerende volken vrijwel geheel opgeheven.

Het credietwezen, dat fijne kapitalistische instrument, wordt in hevige mate verstoord en houdt over belangrijke gebieden geheel op te werken.

De productie wordt over de gansche wereld in verwarring gebracht, de aanvoer van grondstoffen houdt op of wordt althans zeer bezwaarlijk.

Het winstmaken wordt voor velen onmogelijk gemaakt.

Als eerste gevolg van een oorlog treedt overal, ook in de niet oorlogvoerende landen eene werkloosheid in van een omvang, die bewijst, in hoe belangrijke mate de normale maatschappelijke productie is verstoord.

En dat niettegenstaande millioenen arbeiders aan de arbeidsmarkt door mobilisatie zijn onttrokken, gedeeltelijk natuurlijk ook als gevolg van deze onttrekking zelve.

Een enkel cijfer ter illustratie hiervan, ofschoon ook hier de feiten zoo duidelijk tot ieder spreken, dat cijfers haast niet noodig geacht kunnen worden.

In de maand Augustus 1914 klom het werkloosheidcijfer bij 52 Deutsche vakbonden met 1.501.920 leden tot het ongekende cijfer van ruim 22 pCt. ¹⁾

Vóór den oorlog was het werkloosheidcijfer bij dezelfde bonden 2 pCt.

Het is een bewijs voor de groote aanpassingsmogelijkheid onzer maatschappij aan de veranderde toestanden, dat het gelukt is in den loop der maanden dit cijfer belangrijk en gestadig te verminderen maar er mag toch wel aan herinnerd worden dat het laatst bekende cijfer (over April 1915) nog blijft boven het cijfer van vóór den oorlog en 2.9 pCt. bedraagt. ²⁾

Naast deze nadeelen van economischen aard mag er zeker wel op gewezen worden, dat de oorlog voor de dragers der kapitalistische productie, de ondernemersklasse, ook groote persoonlijke offers medebrengt.

Althans in de landen met algemeenen dienstplicht is het niet juist meer, dat de directe persoonlijke lasten van den oorlog alleen op de arbeidersklasse zouden rusten. De verliezen aan officieren doen proportioneel de persoonlijke offers der klasse der kapitalisten in den regel heel wat hooger klimmen.

Hiertegenover is onbeduidend, hoe belangrijk op zich zelf ook deze nijverheid moge zijn, het belang, dat een deel der kapitalistenklasse bij den oorlog heeft.

Inderdaad is er een deel der kapitalisten, dat direct belang heeft bij den oorlog, dat althans daarvan meer voordeel kan trekken, dan hun aandeel in verlieskansen bedraagt. De wapennijverheid heeft een dergelijk direct belang bij den oorlog, waarin de door haar verschafte producten in meer dan gewone mate worden gevraagd.

¹⁾ Zie Reichsarbeitsblatt Mei 1915.

²⁾ Voor Juni 1915 is dit cijfer 2.6 pCt.

Men zou de vraag kunnen opwerpen, of dit belang niet nog meer door oorlogstoerusting dan door den eigenlijken oorlog wordt gediend. Zij die gelooven, dat deze oorlog tot vermindering der oorlogstoerusting zal leiden, of die althans meenen, dat de wapennijverheid in de hand der overheid als staatsbedrijf moet worden overgebracht, zullen kunnen denken, dat de oorlog tijdelijk de winsten dezer nijverheid heeft vergroot, maar daarmede tegelijkertijd het graf voor deze winsten is gegraven. ¹⁾

Voor hen zou dan het directe belang van zelfs de wapennijverheid bij oorlog wegvallen.

Intusschen wij zullen ons in deze beschouwingen, die velen toekomstmuziek zullen schijnen, niet verder verdiepen.

Wij kunnen rustig toegeven, dat hier een samenvallen van het kapitalistisch belang en het uitbreken van een oorlog aanwezig is.

Het geldt hier toch eene nijverheid, die hoe invloedrijk sommige harer beoefenaars ook mogen zijn of worden geacht, toch wel omnium consensu als eene betrekkelijk onbeteekenende minderheid tegenover het geheel der kapitalistische klasse kan en moet worden beschouwd ²⁾.

De overgrootste meerderheid dezer klasse heeft meer belang bij behoud van den vrede en alles bijeengenomen weegt het door enkelen genoten voordeel niet op tegen de nadeelen aan de overigen toegebracht.

Alles bijeengenomen is de oorlog in strijd met het belang der kapitalisten, die rustige normale productie verkiezen boven de oorlogsproductie, die in toto minder resultaten geeft.

Wij behoeven dit eigenlijk niet verder te betoogen, omdat het in confesso is.

Het wordt ook in de kringen der wetenschappelijke socialistten erkend.

Wij noemen slechts de namen Kautsky, Wibaut en van

¹⁾ Het mag toch zeker niet als uitgesloten worden beschouwd, dat in den oorlog het recht der onzijdigen om oorlogstuig te leveren aan oorlogvoerenden (de ietwat luidruchtige oud-president Roosevelt spreekt zelfs van een plicht der onzijdige staten om dit te doen) aan eene revisie wordt onderworpen.

²⁾ De berichten uit Amerika, thans de groote leverancier van oorlogstuig, wijzen er op, dat met den bloei der oorlogsindustrie geenszins een algemeene bloei van het zakenleven gepaard gaat.

der Goes om ons te rechtvaardigen dat wij op dezen kant van het vraagstuk niet verder ingaan. ¹⁾

De schuld van het kapitalisme ligt elders volgens hen.

Het is waar dat het eigenlijke belang van het kapitalisme deu oorlog niet wenschelijk maakt. Het kan toch niet van schuld vrijgepleit worden. Immers het kan niet anders dan tot oorlog drijven, omdat het imperialisme een onafwendbaar gevolg van het kapitalisme is.

Niet het kapitalisme direct leidt tot oorlog, maar wel het imperialisme, dat van kapitalistischen oorsprong is.

De landhonger heeft thans een economisch karakter.

Het imperialisme is eene economische noodzakelijkheid.

Het verwerven van telkens nieuwe gebieden voor afzet van de industriele producten is economisch noodzakelijk, darr anders de productie in overvloed zou verstikken.

Het kapitalisme kan niet anders. Hoezeer het tegen zijn eigen belang ingaat, het moet wel het toenemend oorlogsgevaar en casu quo een oorlog op den koop toenemen, daar het zonder imperialistische uitbreiding eenvoudig niet kan blijven bestaan.

Wij hebben hier te doen met een dier innerlijke tegenstrijdigheden, die de Marxistische schrijvers niet moede worden te laten zien om daaraan te demonstreeren, dat een dergelijke aan innerlijke tegenstrijdigheden lijdende maatschappij onmogelijk kan blijven bestaan.

Vraagt men naar het bewijs van deze stelling, dan krijgt men een antwoord, waarvan het naar onze meening onbegrijpelijk is, dat ook maar iemand het voor juist heeft kunnen houden.

Wij vinden dit antwoord in de Neue Zeit van 11 September 1914 in een studie van Karl Kautsky getiteld *Der Imperialismus* ²⁾).

¹⁾ Te meer kunnen wij dat nalaten, daar deze zijde van het vraagstuk uitvoerig is belicht in het werk van Dr. D. van Embden *De oorlog en het kapitalisme*, dat van de zijde der sociaal-democraten is afgewezen, doch nog niet is weerlegd.

De sneer van Mr. Troelstra „Een professor die het niet gelooft” in zijn boek „De wereldoorlog en de sociaaldemocratie” kan toch moeilijk als weerlegging gelden.

²⁾ Getrouw overgenomen en verdietscht door den bekenden Marxist Dr. Th. v. d. Wærden in zijne brochure *De schuld van het kapitalisme aan den oorlog*.

Daar wordt het imperialisme ingeleid als een product van het hoogontwikkelde industriele kapitalisme. Het bestaat in het streven van iedere industriele kapitalistische natie een telkens grooter agrarisch gebied te onderwerpen of binnen haar werkingsfeer te brengen, zonder er op te letten door welke volken dit bewoond wordt.

Om dit streven te begrijpen moet men inzien, welke wisselwerking er tusschen landbouw en industrie in de kapitalistische productiewijze bestaat.

Oorspronkelijk was de nijverheid een deel van het landbouwbedrijf, of liever, zooals Kautsky aan deze uitspraak toevoegt, oorspronkelijk werden door hetzelfde individu zoowel landbouwwerkzaamheden, als daden van nijverheid verricht. Ieder produceerde levensmiddelen en grondstoffen en bewerkte deze zelf tot productie en consumptiegoederen.

Op dit stadium volgt arbeidsverdeeling met beroepssplitsing.

De landbouw levert de grondstoffen. De verdere bewerking gaat over naar de nijverheid als afzonderlijk bedrijf.

Uitgangspunt blijft echter de landbouw, zij moet de noodige levensmiddelen en grondstoffen leveren, voordat de nijverheid haar werk kan beginnen. ¹⁾

De landbouw kan desnoods de nijverheid, doch deze niet den landbouw missen; stopt de toevoer van grondstoffen dan moet de nijverheid stoppen.

Er zijn twee wegen, waarop aan de nijverheid deze toevoer kan worden verzekerd. „Handwerkers en boeren ruilen met elkaar. De boeren geven levensmiddelen en grondstoffen, de handwerkers hunne industriele producten in ruil.

De waarde dezer massa's moet gelijk zijn. De boeren moeten evenveel nijverheidsproducten koopen, als de nijvere grondstoffen koopen en omgekeerd.

De andere weg is dat men de boeren eenvoudig van hunne goederen berooft.

Deze weg is historisch van belang, maar Kautsky zal zich verder alleen met economische factoren bezig houden en laat dit dus rusten.

¹⁾ Den mijnbouw schakelt Kautsky eenvoudigheidshalve uit. Hij past dan ook slecht in het systeem, zooals wij nader zullen zien.

Er moet dus zijn evenwicht tusschen landbouw en nijverheid.

Nu is er evenwel steeds een gevaar dat deze evenwichtspositie verbroken wordt. Er is een vlucht van het land naar de stad, die aan den landbouw krachten ontnemt en aan de nijverheid toevoert.

De productiviteit der nijverheid stijgt bovendien door het grooter intellect in de steden.

Gevolg, het product der nijverheid heeft dus de tendenz sneller toe te nemen dan dat van den landbouw, omdat 1° het getal producenten en 2° de massa van het product per producent sneller toeneemt hier dan ginds.

Maar de ruil tusschen agrarische gebieden en de nijverheidsgebieden moet doorgaan en wel zooals is gezegd tot gelijke bedragen.

Hoe kan dan de nijverheid haar producten blijven afzetten?

Er is maar een uitweg. Wanneer in het eigen land, dat in den beginne het afzetgebied voor de nijverheid vormt, niet meer voldoende nijverheidsproduct kan worden afgezet, dan moet dit elders geschieden.

Nieuwe agrarische gebieden moeten binnen den kring van het afzetgebied der nijverheid worden getrokken.

Dat is voor haar een vraag van to be or not to be, vooral in hoog industrieel ontwikkelde landen.

Voortdurend nieuwe gebieden worden dus met de in het eigen land niet afzetbare nijverheidsproducten overstroomd in ruil voor de van daar verkregen levensmiddelen en grondstoffen.

Dit heeft echter zijne grenzen. Deze nieuwe agrarische gebieden gaan den zelfden weg der ontwikkeling op. Zij weigeren uitsluitend agrarische landen te blijven, ontwikkelen een eigen nijverheid en maken daardoor den afzet der nijverheidsartikelen uit de landen, die hen eerst daarvan voorzagen telkens moeilijker.

Vandaar de noodzakelijkheid om telkens en in telkens stijgende mate nieuwe afzetgebieden te zoeken.

Oorspronkelijk kan dit zoeken naar nieuwe afzetgebieden geschieden zonder elkaar hinderlijk te zijn, langzamerhand ontstaat ook hierbij naijver der verschillende volken en de wedijver in het verwerven van land leidt tot internationalen naijver en op den duur tot oorlog.

Het is het tragische lot van het kapitalisme, dat zijn eigen ontwikkeling voert tot het imperialisme, dat wederom tot den voor het kapitalisme schadelijken oorlog voert.

Direct moge het kapitalisme niet aansprakelijk zijn voor den oorlog, dien het niet wenscht, omdat hij met zijn belang in strijd is, indirect is het kapitalisme wel aansprakelijk omdat de oorlog volgt uit het imperialisme, dat met noodzakelijkheid uit de kapitalistische ontwikkeling voortvloeit.

Alvorens nu deze theorie te bespreken, zij het ons geoorloofd, er op te wijzen, dat in het gansche betoog geen enkel cijfer wordt gebruikt.

Wanneer Kautsky zich de moeite had getroost na te gaan, of de feitelijke ontwikkeling van het handelsverkeer met zijne theorie in overeenstemming was, dan had hem dadelijk de onverzoenlijke strijd daarmede moeten opvallen. Maar daarover hieronder nader.

Een tweede opmerking, die wij vooraf zouden willen laten gaan, is van gelijken aard, als wij boven maakten bij de bespreking der waarschijnlijkheid in abstracto van de aansprakelijkheid van het kapitalisme voor het oorlogsverschijnsel.

Kautsky moge zijn betoog aanvangen met de stelling: het imperialisme is een vrucht van het hoogontwikkelde industriele kapitalisme, deze stelling wint niet aan waarschijnlijkheid, wanneer men het vreemde woord imperialisme ¹⁾ vervangt door het goed Hollandsche woord landhonger.

Die landhonger toch is evenzeer als de oorlog geen uitsluitend aan het kapitalistisch tijdperk eigen verschijnsel, maar iets, dat evenzeer de gansche geschiedenis der menscheid vergezelt.

Ook hier zouden wij dus willen zeggen: het is a priori niet waarschijnlijk, dat het kapitalisme als de oorzaak van het imperialisme moet worden aangemerkt.

¹⁾ Het is merkwaardig, hoe het gebruik van vreemde, niet altijd gemakkelijk verstaanbare woorden in de socialistische litteratuur gebruikelijk is. Een bittere persiflage van dit misbruik, zooals geen tegenstander van het socialisme zich zou veroorlooven, is te vinden bij den heer F. v. d. Goes, die in het Weekblad van 11 September 1914 spreekt over „het kleed wegnemen van de kooi waarin een snugger gevogelte woont, dat wij het woord imperialisme hebben voorgepraat”.

Maar wij gelooven daarnaast te kunnen aantonen, dat de verklaring van Kautsky niet als zoodanig dienst kan doen en integendeel op eene inderdaad niet gemakkelijk verklaarbare vergissing berust.

Natuurlijk moet het bedrag, dat door de boerenbevolking bij den verkoop harer producten aan de handwerkers der steden verkregen wordt, aaangenomen dat het geheel besteed wordt voor den aankoop van nijverheidsproducten, onderling met het bedrag daarvoor te betalen overeenstemmen, evengoed als koop en verkoopprijs overeenstemmen.

Maar daarmee is niets gezegd over den omvang der totaal productie aan nijverheids- en agrarische producten.

Immers, het is eene onmogelijkheid, dat de onderlinge koopen en verkoopen tevens den omvang der productie bepalen. Als men de beschouwingen van Kautsky leest, krijgt men wel dezen indruk, dat de totaal productie der boeren door hen met de handwerkers geruild wordt tegen dier totaalproductie, maar dit kan niet de bedoeling van Kautsky zijn.

Het resultaat immers zou zijn, dat de boeren niets te eten hadden en de handwerkers niets van de nijverheidsproductie overhielden.

De bedoelde ruil kan altijd slechts een deel van de totaal productie omvatten. De boeren verkoopen een deel van hun product aan de handwerkers en krijgen daarvoor een deel van de productie der handwerkers.

Tusschen het deel der landbouwproductie, dat in handen der boeren blijft en het deel der nijverheidsproductie, dat in handen der nijveren blijft, behoeft verder geen overeenstemming te bestaan.

De gelijkheid van de twee hoeveelheden, die wel geruild worden is absoluut zonder belang voor de al of niet overeenstemming van de bedragen die niet onderling worden geruild.

De boerenbevolking kan voor f 2.000.000 produceeren en daarvan f 1.000.000 aan de nijveren verkoopen. Deze zullen daarmee produceeren voor f 2.000.000 en daarvan f 1.000.000 aan de boeren afstaan.

In dit geval is inderdaad de gelijkheid van productie

waarvan Kautsky uitgaat bereikt, al wordt slechts de helft dier productie onderling geruild en niet de geheele productie.

Maar het is duidelijk, dat deze gelijkheid zuiver toevallig is en niet dwingend uit de casuspositie voortvloeit.

Het is evenzeer mogelijk, dat de boerenbevolking f 3.000.000 voortbrengt en toch slechts voor f 1.000.000 verkoopt. Terwijl bij de nijveren de toestand blijft, als in het eerste voorbeeld.

Het is evenzeer mogelijk, dat de nijveren met de voor f 1.000.000 verworven grondstoffen en levensmiddelen voor f 3.000.000 produceeren, terwijl de boeren-productie niet hoger komt dan de oorspronkelijk aangenomen f 2.000.000.

Met andere woorden de bedragen, die tusschen deze twee groepen worden geruild, beslissen niets over de bedragen, die niet worden geruild en dus ook niet over hunne wederzijdsche totaalproductie.

Waar gaat nu evenwel het bedrag heen, dat niet met de boeren door de nijveren wordt geruild? Waar wordt dit afgezet, zoo de boeren het niet nemen?

Allereerst wordt een deel dezer goederen door deze nijveren zelf geconsumeerd, evenals de boeren een deel hunner productie zelf moeten verbruiken.

En het overschot? Wel, dat wordt door de nijveren onderling geruild.

De door Kautsky geschetste arbeidsverdeeling heeft toch niet alleen tengevolge, dat er ruilbetrekkingen komen tusschen de boeren en de nijveren.

Ook tusschen de nijveren onderling wordt geruild.

De bakker produceert voor zich zelf, maar ook voor den kleermaker en den timmerman, evenals deze op hun beurt voor hunne medenijveren produceeren.

Hoe grooter de productie der nijverheid is, des te beter zal in de behoefte der tot deze groep behoorenden kunnen worden voorzien.

Des te beter zal ook de ruil kunnen geschieden tusschen deze groep en de groep der personen, die zich niet met de productie van goederen bezighouden, maar alleen hunne diensten aanbieden.

Hoe hooger de uitkomsten der productie zijn, des te

meer komt er beschikbaar voor de bevrediging van geestelijke behoeften.

De beoefenaars van kunsten en wetenschappen komen dan hun deel der maatschappelijke productie opeischen. Ook zij komen ruilen met de boeren, zoowel als met de nijveren.

Men zou inderdaad met meer juistheid de stelling van Kautsky kunnen omkeeren. In plaats van proportionaliteit tusschen de productie der boeren en die der nijveren moet er disproportionaliteit zijn tusschen de landbouw- en nijverheidsproductie.

Anders zou de bevrediging van allerlei behoeften, die de stedeling wel en de boer niet kent, onmogelijk zijn.

De arbeidsverdeeling tusschen de boerenbevolking en de stedelijke nijveren heeft bij normale verhouding tengevolge, dat de beide groepen er beter aan toe zijn.

De boerenbevolking krijgt goedkooper de beschikking over de door haar verlangde nijverheidsproducten — de stedelijke bevolking omgekeerd krijgt de door haar benodigde landbouwproducten goedkooper, dan wanneer deze goederen zonder arbeidsverdeeling worden geproduceerd.

Verder gaat iedere groep haar eigen gang en houden de eindhoeveelheden hunner productie geen verband met elkaar. Ieders productiviteit beslist over de mate, waarin in de onderscheiden andere behoeften door hen kan worden voorzien.

Dit sluit niet uit, dat de productie in baar geheel niet aan de behoefte voldoet. Er kan te weinig geproduceerd worden in de landbouwbranche, of een te veel in de nijverheidsbranche — of omgekeerd — een te veel in de eerste en een tekort in de tweede ¹⁾.

Dit euvel kan zich op groote schaal voordoen, het zal zich altijd min of meer op kleine schaal voordoen, als onvermijdelijk gevolg van het feit, dat de leiding onzer maatschappelijke productie is overgelaten aan het gebrekkig inzicht van industriele leiders ²⁾.

¹⁾ Een te veel in den zin van niet met voordeel af te zetten, niet in absoluten zin,

²⁾ Hiermede is niet gezegd, dat in dit opzicht eene socialistische leiding gelukkiger zou moeten zijn.

Er is geen reden aan te nemen dat noodzakelijker wijze een te veel aan nijverheidsproducten onvermijdelijk is.

Niet in de moeilijkheid van afzet der nijverheidsproducten zit dan ook allereerst de moeilijkheid der kapitalistische productie.

Niet uit dien hoofde is de bourgeoisie gedwongen voortdurend naar Kautsky's voorstelling de bevolking van telkens nieuwe agrarische gebieden tot rechtloze Sklaven herabzudrukken.

Meenen wij in het bovenstaande de theoretische fout in de redeneering te hebben aangetoond, wij meenen dat ook de ontwikkeling van het internationaal handelsverkeer de juistheid onzer redeneering bevestigt.

Wanneer de theorie van Kautsky juist ware, dan moest het aandeel der nieuw in het verkeer opgenomen gebieden, telkens grooter worden en deze de uitbreiding van het handelsverkeer tot zich trekken.

Het tegendeel is het geval.

De invoer van Duitschland nam van 1909 tot 1913 toe van 8526 millioen Mark tot 10770 millioen Mark. Uit Europa kwam in 1909 4961 millioen Mark in 1913 5889 millioen Mark.

Uit Amerika 2283 resp. 2904 millioen Mark.

Daarentegen uit Afrika in 1909 voor 363 millioen Mark in 1913 voor 496 millioen Mark. Uit Australië steeg de invoer van 245 millioen Mark tot 327 millioen Mark en uit Azië van 566 millioen tot 1049 millioen Mark, met andere woorden de vermeerdering van den import uit de oude landen van Europa overtrof zeer belangrijk die uit de andere, later in het verkeer opgenomen, werelddeelen.

Zegt men nu ja, maar Kautsky betoogt in de eerste plaats de noodzakelijkheid van nieuwe afzetgebieden voor industriele producten, dan moet het antwoord luiden: de cijfers van den uitvoer van Duitschland zijn nog veel merkwaardiger dan die van den invoer.

De uitvoer van Duitschland steeg in de genoemde jaren van 6594 millioen tot 10096 millioen Mark.

De uitvoer naar landen van Europa steeg van 4992 millioen tot 7677 millioen Mark. De uitvoer naar Amerika van 1089 millioen tot 1546 millioen Mark.

Daarentegen steeg de uitvoer naar Afrika slechts van 143 tot 210 miljoen.

Naar Azië van 285 miljoen tot 547 en naar Australië van 66 tot 103 miljoen Mark.

Met andere woorden de hoog-kapitalistische landen van Europa zijn de grootste afnemers van het hoog-kapitalistische Duitschland en de uitvoeren naar deze landen stegen in de afgelopen jaren veel meer dan die naar de agrarische gebieden, die de overproductie van Duitschland zouden moeten opnemen.

Ditzelfde beeld blijft behouden, als men alleen den uitvoer van nijverheids producten, of liever de afgewerkte producten in oogenschouw neemt.

Hiervan werden in 1912 ¹⁾ uitgevoerd voor een bedrag van 5788 miljoen Mark.

Hiervan ging naar Europa voor niet minder dan 4080 miljoen Mark, naar Amerika voor 1130 miljoen Mark, naar geheel Afrika voor 132 en naar Azië en Australië voor resp. 348 en 80 miljoen Mark.

Met andere woorden meer dan 70 pCt. blijft in Europa.

De beste klant van Duitschland is het hoog-kapitalistische Engeland dat niet minder dan 1438 miljoen Mark in 1913 betrok, eene vermeerdering van niet minder dan 267 miljoen Mark bij het vorig jaar vergeleken.

De totaaluitvoer naar Afrika, waar dan bij voorkeur de landen liggen, wier bevolking tot rechtloze Sklaven wordt herabgedrueckt, bedroeg in 1913 slechts 210 miljoen en bleef dus bij deze vermeerdering nog belangrijk achter. De nijverheidslanden ruilen nu eenmaal in de eerste plaats met elkaar.

Enkele cijfers mogen dit nader bevestigen.

Engeland betrok o.a. aan Fabrikate van Duitschland in 1913 voor 37 miljoen aan zijdenweefsels, voor 29 miljoen aan wollen weefgoederen, voor 25 miljoen aan kinderspeelgoed, voor 22 miljoen aan teerkleurstoffen, voor 18 miljoen aan katoenen weefsels, voor gelijk bedrag aan leeren artikelen, voor 17 miljoen aan katoenen onder-

¹⁾ Het Statistisch Jahrbuch 1914 geeft nog niet de detaillering over 1913.

kleeren, voor 15 miljoen ijzerdraad, voor 14 miljoen aan katoenen handschoenen, haarnetjes en dergelijken, om slechts enkele der voornaamste artikelen te noemen.

Het merkwaardige karakter van dezen onderlingen ruil komt sterk naar voren, wanneer men in aanmerking neemt dat voor een deel Engeland soortgelijke goederen naar Duitschland uitvoert.

Duitschland toch betrok van Engeland in 1913 voor 42 miljoen kamgaren, 21 miljoen wollen goederen, 21 miljoen stalen schepen, voor 20 miljoen katoenen weefsels, voor 13 miljoen bedrukte, voor 7 miljoen gewone, gebleekte katoenen goederen voor 5 miljoen.

De lijst zou gemakkelijk te vermeerderen zijn ter illustratie van het feit, dat de industriele landen ook onderling arbeidsverdeeling toepassen en zich hoe langer hoe meer specialiseeren.

Een enkel woord moge aan deze cijfers worden toegevoegd over den kolenbouw, die door Kautsky terzijde is gelaten eenvoudigheidshalve.

Juist hierbij blijkt, hoe willekeurig de scheiding in agrarische en nijverheidsproductie is en hoe veel meer onderling verbonden de verschillende landen in het ruilverkeer zijn dan met de tegenstelling agrarische en nijverheidslanden wordt aangeduid.

Steenkolen worden op groote schaal door Duitschland uitgevoerd. In het jaar 1913 voor niet minder dan 516.000.000 Mark. Het voerde daarnaast echter ook voor belangrijke bedragen in en wel voor een totaal bedrag van ruim 204.000.000 Mark.

Voor een deel gaat in en uitvoer naar dezelfde landen. België, Nederland en Oostenrijk.

Tegenover de reusachtige vermeerdering van den totaaluitvoer is het merkwaardig op te merken, hoe weinig daarnaast de uitvoer naar de koloniën in Duitschland bedraagt.

De totaaluitvoer naar alle Deutsche koloniën bedroeg in 1913 57 miljoen Mark. De invoer daaruit slechts 53 miljoen.

Deze geringe beteekenis der koloniën springt nog meer in het oog, wanneer men daarnaast de uitvoercijfers naar niet Deutsche kolonies stelt.

Naar Duitsch Oost-Afrika werd uitgevoerd voor 16 miljoen, naar Duitsch West-Afrika voor 20 miljoen, daarentegen naar Egypte voor 43 en naar Britsch Zuid-Afrika voor 46 miljoen Mark, alles in het jaar 1913.

Men krijgt uit deze cijfers niet den indruk, dat het bezit van koloniën voor Duitschland noodzakelijk is, omdat de kapitalistische ontwikkeling daartoe dwingt.

Hiermede bedoelen wij niet te zeggen, dat het bezit van koloniën voor het moederland zonder beteekenis is.

Wij erkennen gaarne, dat dit bezit, vooral wanneer het geldt koloniën, die als de Australische landen en Canada door gemeenschap van ras, taal enz. nauw met het moederland verbonden zijn, van groote waarde voor dit laatste en omgekeerd ¹⁾ kan zijn.

Toch meenen wij, dat ook aan de ontwikkeling van den handel van een land als Engeland met zijn enorm koloniaal rijk kan worden aangetoond, dat van een noodzaak, als door Kautsky betoogd, geen sprake is.

Wanneer toch de stelling, dat de afzet van de nijverheidsproducten dwingt tot het telkens opnieuw zoeken van agrarische gebieden, waarheen die afzet kan worden gedirigeerd juist ware, dan moest, naar het ons wil voorkomen, de beteekenis van den handel met de koloniën voor Engeland zoowel absoluut als relatief van stijgende beteekenis worden.

Het tegendeel is vrijwel het geval.

Het aandeel van den handel met de koloniën in den totaalhandel van Engeland is in den loop van het tijdsverloop van de laatste vijftien jaar minder gestegen dan de handel met vreemde landen.

In het jaar 1899 bedroeg de import in Engeland uit alle koloniën te zamen 111.017.323 pd. st. In 1913 was dit bedrag gestegen tot 202.109.165 pond. De invoer van uit vreemde landen steeg in hetzelfde tijdperk van 485.035.583 pond tot 768.734.739 pd. st.

De eerste steeg met 91 miljoen pond, de tweede met 283 miljoen pond.

De uitvoer naar de kolonies bedroeg in het eerste jaar

¹⁾ Men denke aan de ruime kapitaalverschaffing bijv. aan Canada door Engeland.

94.321.217 pond en steeg in deze 15 jaar tot 267.225.275 pond, terwijl de uitvoer naar vreemde landen in denzelfden tijd steeg van 329.534.658 pond tot 634.820.326 pond. Terwijl de eerste dus vooruitging met bijna 113 miljoen pond, steeg de tweede met bijna ruim 305 miljoen.

Het verschil in absolute cijfers is zoo groot, dat daartegenover in het niet verzinkt het feit, dat relatief de eerste iets sterker is gestegen dan de tweede. Het komt hier nu eenmaal meer op het absolute dan op het relatieve bedrag aan, waar het geldt de onmogelijkheid of mogelijkheid van afzet met of zonder den steun van koloniën.

Zondert men den reexport uit dan krijgt men de volgende cijfers. De export naar vreemde landen van voortbrengselen van het Britsche rijk bedroeg in 1899 176.820.782 pond tegen 331.551.585 pond in 1913.

Naar de koloniën werd in die beide jaren uitgevoerd voor 87.665.429 pond en 193693.704 pond. De eerste nam toe met 155 millioend pond tegen 105 miljoen toeneming bij den tweeden.

Neemt men alleen de fabrikaten, dan nog blijft de handel met de vreemde landen van meer belang dan die met de koloniën.

De export naar de koloniën steeg in de genoemde jaren van 77.517.739 pond tot 172.456.636 pond terwijl die naar vreemde landen steeg van 141.304.009 pond tot 238.911.722 pond.

De afstand tusschen deze beide bedragen aan het begin der periode 64 miljoen pond bedragende is aan het eind nog iets grooter geworden en bedroeg dan 66 miljoen pond.

Dit resultaat is des te merkwaardiger, waar de export naar de Engelsche koloniën onder relatief bijzonder gunstige omstandigheden plaats vindt.

Tegenover de belemmeringen, elders ondervonden door beschermende invoerrechten, geniet Engeland hier niet alleen van de natuurlijke voordeelen van eenheid van taal, ras, regeering en dergelijke, maar ook van voorkeurrechten, die, zij mogen, gepaard gaande met protectionistische maatregelen in het belang der koloniale industrie, geen directe bescherming verleen aan Britschen invoer, dezen toch tegenover anderen vreemden import zeer belangrijk in het voordeel doen zijn.

De voorkeurrechten voor Britsche producten toch bedragen in Zuid Afrika, Australië en Canada 331/3 pCt.

Waar zoowel in een land bijna zonder koloniën als bij een land, dat zijns gelijke niet heeft op koloniaal gebied, de ontwikkeling der handelsbeweging de stellingen van Kautsky niet schijnen te bevestigen, doch veeleer deze tegen te spreken, daar mogen wij, geloof ik, concludeeren, dat deze stelling theoretisch zoowel als practisch onhoudbaar is.

Intusschen het imperialisme van onze dagen draagt nog in ander opzicht dan in de afdwinging van afzetgebied voor de nijverheidsproducten een economisch karakter, dat tot oorlogsgevaar aanleiding geeft.

Er is volgens vele socialisten een financieel imperialisme, dat eigenlijk nog gevaarlijker is.

Er vindt eene zoodanige kapitaalaccumulatie plaats, dat het kapitaal in eigen nationale omgeving geen plaatsing meer vinden kan en wel genoodzaakt is in het buitenland plaatsing te zoeken. Dit wekt het gevaar, dat, om voor de te plaatsen kapitalen de dringend noodige belegging te vinden, de staatsmacht wordt ingeroepen.

Aldus wordt wederom bij wijze van tegenstelling de overvloed van kapitaal het kapitaal ten verderve, doordat het zelf den verdelger oproept, die van deze imperialistische uitbreiding het gevolg is.

Wat is hiervan? Grif erkennen wij, dat hier inderdaad een bron van oorlogsgevaar aanwezig is. Wij ontkennen echter, dat hier noodzakelijkheid aanwezig is, zoowel wat de belegging zelve aangaat, als wat betreft het oorlogsgevaar.

Allereerst moet men zich wachten voor overdrijving.

1°. Het bedrag, dat belegging zoekt in het buitenland, is veel kleiner dan het bedrag, dat in het binnenland plaatsing zoekt en vindt.

2°. Van het bedrag, dat in het buitenland plaatsing zoekt is slechts een deel van dien aard, dat het onder een imperialistisch gezichtspunt kan worden beschouwt.

3°. En eindelijk de relatie is dikwijls juist omgekeerd als de socialistische opvatting ons wil doen gelooven.

Niet het kapitaal roept de hulp der staatsmacht in, maar het kapitaal steunt de staatsmacht.

Door den bekenden statisticus Paish is het totaal, dat in 1910 in vreemde landen was uitgezet door Engeland, begroot op ruim 3200 millioen pd. st.

Het totaal volksvermogen van Engeland wordt geschat op 17.500 millioen pd. st. zoodat, is deze berekening juist, nog niet een vijfde belegging in het buitenland zoekt ¹⁾.

De bekende redacteur van den Engelschen Economist Hirst schat het volksvermogen van Engeland voor 1909 op 13986 millioen pd. st., waarvan 2332 millioen pond in het buitenland, dat is dus een zesde.

Een ander cijfer, dat eveneens de relatief mindere belangrijkheid van deze belegging illustreert, is het volgende:

Er wordt gerekend, dat van 140 tot 160 millioen pond rente uit deze belegging wordt getrokken, welnu blijkens de uitkomsten der inkomstenbelasting, werd alleen uit het huizenkapitaal in Groot-Brittannie in het jaar 1912—13 een bedrag van ruim 225 millioen getrokken (zie Statistical Abstract pag. 37.)

Dat slechts een klein bedrag van het kapitaal, dat in het buitenland belegging zoekt, eene imperialistische tendenz heeft, behoeft geen uitvoerig betoog.

Men lette er bijv. op hoe volgens de berekeningen van den reeds genoemden Paish in de drie jaren 1908, 1909 en 1910 door Engeland is belegd ruim 516 millioen pond, waarvan 228 millioen in de kolonies en 288 millioen in vreemde landen. Onder die vreemde landen bekleedt de eerste plaats de Vereenigde Staten van Amerika met 73 millioen pond en komt zelfs Duitschland voor.

Wij herinneren er aan, hoe Hollandsche kapitalisten in de laatste jaren groote sommen in Canada hebben belegd. Hoe wij van oudsher geldschietder der wereld zijn geweest,

¹⁾ Zie zijne rede en het daarop gevolgde debat, in het Journal of the Statistical Society 1911 pag. 167 en vlg.

Vergelijk voor de moeilijkheden en de weinige betrouwbaarheid van dergelijke schattingen, de artikelen van P. Arndt in het Zeitschrift für Socialwissenschaft van Mei, Juni en Juli 1915 onder den titel Neue Beiträge zur Frage der Kapitalanlage im Auslande.

zonder dat wij daarmee iets anders dan geldbeleggingsdoeleinden zonder eenige imperialistischen bijmaak hebben nagejaagd.

Wat drijft dan tot dergelijke beleggingen? Is het de noodzakelijkheid om in het buitenland belegging te zoeken, omdat in het binnenland geen loonende plaatsing is te vinden? Het is niet zeer waarschijnlijk.

Immers wanneer de plaatsing in het binnenland zoo bezwaarlijk zou zijn, dan zou uit dien overvloed van kapitaal-aanbod voortvloeien, dat de rentestand daalde tengevolge van het zich verdringen van het kapitaal.

De verhouding is dan ook veeleer juist de omgekeerde. Er is in het buitenland zoo groote vraag naar kapitaal, dat daar een veel hooger rente gevende belegging te vinden is en deze belegging tegen hoogere rente lokt het kapitaal uit het binnenland weg.

Ook andere redenen kunnen tot die belegging in het binnenland leiden.

Daarvan is Frankrijk een voorbeeld.

De 18 milliarden door Fransche renteniers aan Rusland geleend zijn niet het land uitgegaan, omdat in het eigen land geen belegging te vinden was, maar zijn naar Rusland gegaan, omdat dit land de bondgenoot was geworden.

Tegelijkertijd dat Frankrijks renteniers hunne ongetelde millioenen ter beschikking van den bondgenoot stelden, trok Duitschland veroverend het industrieterrein van het departement van Meurthe en Moselle binnen. ¹⁾

Om gansch andere dan kapitalistische redenen werd Frankrijk een renteniersland, dat de ontwikkeling zijner industriele hulpbronnen aan den ervijand overliet.

Als er ooit een démenti is gegeven aan de theorie, dat economische noodzakelijkheid tot kapitaalbelegging in het buitenland dwingt, dan is het hier.

Frankrijk is trouwens in veel algemeener zin het tegenbewijs tegen de leer, die het imperialisme uit economische oorzaken verklaren wil.

¹⁾ Zie het referaat over het werk van L. Bruneau *L'Allemagne en France* in het Tijdschrift voor Economische geografie, Februari en Maart 1915.

Frankrijk is niet in staat te koloniseeren. Het heeft geen menschen, om de kolonies te bevolken. Zijne bevolking blijft zelfs slechts stationair door de instrooming van vreemdelingen. ¹⁾

Het verwaarloost zijn eigen binnenlandsche economische hulpbronnen, maar verwerft zich toch een groot koloniaal rijk, dat het anderen niet gunt.

Het gebruikt zijn groote kapitaalkracht om zich politieken invloed te verwerven. Men denke aan de leening aan de Balkan Staten.

Het kapitaal dient hier den Staat, in plaats zich den Staat tot dienaar te maken.

De kolonieverwerving schijnt dan ook meer van politiek-militaire beteekenis te zijn en in het algemeen meer te moeten strekken tot bevrediging der nationale eerezucht, dan uit economische noodzakelijkheid te kunnen worden verklaard

Intusschen ook nadat de noodige reserves zijn gemaakt, blijft er een rest van beleggingzoekend kapitaal, dat voor het behoud van den vrede gevaarlijk kan zijn. Er zijn voorbeelden te over, dat de groote finantieele groepen voordeelen trachten te behalen door hunne respectieve regeeringen als steun in te roepen. Aldus komt achter de

¹⁾ De bevolking van Frankrijk bedroeg in 1886 38.219.000 zielen. In 1891 was zij gestegen tot 38.343.000. In 1911 tot 39.602.000. Het aantal vreemdelingen, dat in 1851 bij eene bevolking van 35.783.000 nog slechts 38 000 bedroeg, d. i. 106 per 10.000 zielen, steeg in 1886 tot 1.126.531 bij eene bevolking van 38.219.000, d. i. 297 per 10.000.

Formeel is het sedert gedaald in verhouding tot de bevolking, zoodat het in 1911 1.132.696 bedroeg, d. i. 286 per 10.000.

De oorzaak hiervan ligt in de wet van 26 Juni 1889, die vreemdelingen, welke 20 jaar in Frankrijk zijn gevestigd, tot naturalisatie dwingt, terwijl bovendien vele vreemdelingen, korter in Frankrijk gevestigd, vrijwillig naturalisatie aanvragen. En desondanks beklaagt men zich over de genaturaliseerde vreemdelingen!

Ten overvloede zij hieraan toegevoegd dat deze verklaring officieel in de toelichting tot de uitkomsten der volkstelling van 1911 is gegeven.

In sommige departementen is het aantal vreemdelingen abnormaal en onrustbarend groot. Zoo in de Alpes maritimes 27.85 pCt., in de Bouches du Rhône 17.04 pCt., in Var 14.91 pCt. en in Meurthe et Moselle 11.77 pCt.

een of andere groep de staatsmacht van de betrokken financiers te staan en dat hieruit oorlog kan geboren worden, is niet te loochenen. De nadruk moet daarbij vallen op het woord kan.

Ook hier toch bestaat niet alleen geen noodzakelijkheid maar dezelfde soort financiers, die oorlogsgevaar medebrengen, hebben reeds oorlogen verhoed.

Zoo is toch wel van algemeene bekendheid, in hoe sterke mate de crisis van 1911, die toen reeds tot oorlog dreigde te leiden, is beïnvloed door de Haute Finance, die geen oorlog wilde.

Er is toch slechts mogelijkheid van oorlog uit den strijd der groote finantieele groepen voortkomende.

Maar noodzakelijk is deze geenszins.

Wij kunnen hier tweeërlei analogie met het gewone bedrijfsleven trekken.

Wij hebben gekend en kennen voor een groot deel nog een onderlinge concurrentiestrijd op het gebied van het economische leven.

Daarnaast hebben wij in de laatste jaren in toenemende mate zien verschijnen het in daden omgezet besef, dat de belangen der betrokken ondernemers veel beter worden gediend door onderlinge aaneensluiting en regeling.

Zoo zien wij bij de eerste ontwikkeling der vakbeweging overal het besef levendig, dat de eerste taak dezer strijdvereenigingen is, strijd te voeren tegen de patroons. De vakbeweging heeft als eerste gevolg, toeneming van de stakingen.

Langzamerhand dringt het besef door, dat staking is een kostbaar middel, dat zoo mogelijk moet vermeden worden, omdat zelfs een gewonnen staking, om van de verlorene maar niet te spreken, groote offers kost.

Overleg met de patroons wordt dan verkozen en leidt vaak tot gunstiger resultaten dan staking.

Ook de ondernemers leeren langzamerhand minnelijk overleg verkiezen, zoodra zij de betrekkelijke rust, daardoor verkregen, hebben leeren waardeeren.

Aldus komt het collectief contract de plaats van vroegere gewelddaden innemen.

Eenzeer nu is het mogelijk en waarschijnlijk, dat de ontwikkeling op het gebied der pogingen der verschillende

finantieele groepen, om voor zich voordeelen te bedingen met behulp der staatsmacht, zal verloopen.

Ook hier zal worden ingezien, dat een mager vergelijk beter is dan een vet proces, dat bescheiden met andere te deelen winsten bij rustige exploitatie te verkiezen zijn boven een doorzetten met geweld, waarbij het onzeker is, of en zoo ja, door wien voordeelen zullen worden behaald.

En wij behoeven niet te volstaan met het uitspreken van deze verwachting.

Er zijn een paar voorbeelden, hoe reeds thans het belang van onderlinge overeenstemming in de betrokken kringen wordt ingezien.

De financiering van de Bagdad-baan, de zesmogendhedenleening voor China zijn de recente bewijzen, dat hier niet maar de theorie aan het woord is, maar ook in de praktijk deze opvatting reeds is overgegaan.

Ook hier dus geen noodzakelijkheid van onafwendbaar oorlogsgevaar, maar mogelijkheid om oorlog te voorkomen.

Wij meenen ons betoog te kunnen samenvatten als volgt.

De beweerde in het kapitalisme zelf liggende noodzakelijke ontwikkeling tot economisch imperialisme is niet aanwezig. Er is hier slechts sprake van mogelijkheden op veel beperkter schaal, dan wordt aangenomen, en eindelijk tegenover deze mogelijkheid staat het feit, dat reeds is gebleken, dat het hieruit voortvloeiende oorlogsgevaar zeer goed kan worden vermeden.

Waar het zich laat aanzien, dat het kapitalisme nog zeer levensvatbaar is en nog niet spoedig voor eene andere orde van zaken zal plaats maken, is naar onze meening dit resultaat van beteekenis.

Meenen wij dus in het algemeen de schuld van het kapitalisme niet hoog te moeten aanslaan met betrekking tot het verwekken van oorlog, in het bijzonder komt het ons voor, dat ten onrechte deze oorlog als een kapitalistische oorlog wordt beschouwd.

Het is zeker nog te vroeg om over de vraag, waar de oorzaak van dezen oorlog ligt, een definitief juist oordeel te vellen.

Vandaar slechts enkele losse opmerkingen ter staving van mijn boven uitgesproken oordeel.

Vooraf zou ik willen waarschuwen tegen de opvatting, dat, omdat de oorlog, nu hij eenmaal is uitgebroken vooral een oorlog tusschen Engeland en Duitschland is, deze nu ook in zijn oorsprong daar moet worden gezocht.

De oorlog is toch niet begonnen in de hoogkapitalistische landen.

Zij begon met de moeilijkheden tusschen Oostenrijk en Servie.

Wanneer Oostenrijk niet het bekende ultimatum had gesteld, of Servië dit had aangenomen, wat het zou hebben gedaan, zoo Rusland het niet had gesteund, ware de oorlog althans nu niet uitgebroken.

De tegenstellingen tusschen Oostenrijk en Servië eenerzijds, Oostenrijk en Rusland anderzijds liggen veel meer op het gebied van de nationaliteit en ras dan op economisch gebied. Men denke, om het belang der nationaliteit voor Oostenrijk en Rusland in te zien aan het merkwaardige feit, dat de internationale partij bij uitnemendheid, de sociaal-democratie zich in die landen heeft moeten organiseren op de basis van twee en meer nationaal gescheiden partijen, die soms scherper tegenover elkaar hebben gestaan, dan tegenover de burgerlijke partijen der eigen natie.

Het Panslavisme is al evenmin als voornamelijk economisch verschijnsel te verklaren. Men kan rustig aannemen, dat Duitschland zeker niet thans oorlog met Engeland wilde, evenzeer als men de ontsteltenis van den Rijkskanselier over het meedoen van Engeland als oprecht gemeend heeft aan te nemen.

Ook al is men geneigd de vredelievendheid van Engeland niet hoog aan te slaan en meent men aan de zwakke houding van Sir Edward Grey grooten invloed op het uitbreken van den oorlog te mogen toekennen, men kan daarnaast gerustelijk aannemen, dat in den aanvang ook Engeland geen oorlog nu wilde. Van Frankrijk staat het wel vast, dat het dupe van zijn revanche idee is geworden, die het ten slotte willoos aan zijn bondgenoot heeft overgeleverd.

Ieder legge de schuld, waar zij naar zijne meening gelegd moet worden, maar men zal bij dat afwegen van schuld

moeten kiezen tusschen deze drie landen Rusland, Servië en Oostenrijk d. w. z. tusschen drie landen, waar niet in de allereerste plaats kapitalistische overwegingen over het buitenlandsch beleid beslissen.

Zal nu het socialisme ons van den oorlogsgruwel bevrijden?

Het is alwederom niet waarschijnlijk.

Wij zagen boven, dat het eenige ernstige gevaar voor oorlog uit kapitalistische ontwikkeling voortspruitende bestond in het feit, dat de staatsmacht achter de belangen van groepen eener bepaalde natie gingen staan.

Nu is het in hooge mate onwaarschijnlijk, om niet te zeggen utopisch, dat het socialisme zal worden georganiseerd als ééne groote internationale gemeenschap, nog daargelaten dat dit niet zonder meer alle tegenstellingen zou opheffen. Men denke aan de tegenstrijdige belangen van de Vereenigde Staten van Amerika als geheel en de westelijke Staten der Unie. De Unie wil goede betrekkingen onderhouden met Japan, Californië wil de Japanners weren en weert ze tegen het tractaat van handel en vriendschap in.

Het is waarschijnlijker dat, komt het socialisme, de organisatie als afzonderlijke staten zal blijven bewaard, al wil dat natuurlijk niet zeggen, dat alles bij het oude blijft. Deze staten zullen met elkaar in relatie moeten treden ter uitwisseling hunner onderscheiden productie.

Hier ligt een bron voor gevaar, dat veel grooter afmetingen heeft, dan het boven gesignaleerde kapitalistisch gevaar.

In principe staat de staatsmacht bij socialistische organisatie achter elk belang van de leden der gemeenschap. Nu laat de Staat velerlei geschil over aan de betrokken partijen zelve. Handelsgeschillen tusschen Engelschen en Duitschers of Nederlanders zijn thans als regel geen gemeenschapsgeschillen.

Dan is er voor dergelijk individueel optreden geen plaats. De staat is tegenover het buitenland de eenige, die deze betrekkingen onderhoudt.

Het wrijvingsvlak wordt veel grooter en daarmee de kans op oorlog ongetwijfeld vergroot.

Maar, zal worden geantwoord, eene socialistische gemeenschap voert geen oorlog meer. De menschen zullen onder

den invloed der nieuwe productiewijze zoo veranderd zijn, dat alle oorlogsgedachten zullen zijn verdwenen.

Tegenover dergelijke naar onze meening volkomen utopische opvattingen is natuurlijk geen direct tegenbewijs te leveren. Men kan over de toekomst vrijelijk fantaseeren.

Men kan alleen opmerken, dat deze uitkomst niet zeer waarschijnlijk is.

Er is toch geen partij, die zoo militaristisch is aangelegd als de antimilitaristische partij bij uitnemendheid.

De klassenstrijd is haar het middel, dat de overwinning der arbeidersbataillons moet brengen.

Bij elke gelegenheid worden de strijdliederen gezongen.

Mr. Troelstra schrijft eene brochure voornamelijk bestemd voor het kader der partij. De heer Schaper spreekt over de Orders, die door de gewone partijgenooten niet altijd goed worden begrepen ¹⁾

De heer Troelstra gaat nog wat verder en spreekt van muiterij tegenover de leiding.

Trouwens elk afwijken van eene minderheid van een besluit der meerderheid wordt typisch als disciplinebreuk bestempeld.

Wekt nu deze klassenstrijd de geschikte stemming om conflicten te vermijden?

Men heeft reden er aan te twijfelen.

Men herinnere zich, om niet te spreken van de uitlatingen van den heer van Kol te Parijs en van den heer Vliegen aan Dr. Weill, hoe in de eerste dagen na den inval in België Het Volk een artikel bevatte om ons land op te wekken tegen Duitschland op te trekken. (Zie Het Volk van 5 Augustus 1914.)

Men leze vooral een betoog in Het Volk van 23 Febr. jl. waarin de houding van Italië wordt besproken. Geconstateerd wordt daar, dat wel is waar uit nationaal oogpunt het verzet der Italiaansche partij tegen het deelnemen aan den oorlog begrijpelijk is, maar dat toch eigenlijk uit internationaal oogpunt Italië goed zou doen, zich bij Frankrijk

¹⁾ Zie de brochure van den heer Schaper: De S. D. A. P. en de Anti-Oorlogsraad, pag. 23 en 24.

en Engeland (Rusland wordt om dadelijk te begrijpen redenen niet genoemd) te voegen, ten einde de democratie te doen zegevieren. ¹⁾

Wij laten nu daar, of inderdaad de democratie door deze deelneming wordt gebaat. Wij deelen die meening niet en zouden in het bijzonder eene overwinning van Italië een ramp voor de democratie, zoowel als voor Europa vinden.

Wij gaan daarop niet verder in.

Het is ons voldoende aan te toonen, hoe gemakkelijk een socialist over de ellende van den oorlog heen stapt, over trouw aan gesloten tractaten geen woord verliest, zoodra het belang der democratie, zooals hij dat ziet, meedoen voorschrijft.

Naar onze meening is een dergelijke uitsluitende belangen politiek juist het grootste oorlogsgevaar, dat denkbaar is.

¹⁾ Het bedoelde stuk luidt als volgt:

Een telegram uit Rome bevat enkele bijzonderheden over de Zondag in Italië gehouden betoogingen tegen en voor den oorlog. Zooals onze lezers weten ijvert onze Italiaansche zusterpartij voor de handhaving van de onzijdigheid. In deze houding van de Italiaansche sociaaldemocratie heeft men een voorbeeld van de mogelijkheid, dat de aktie voor het meer beperkte en direkte of nationale belang van de arbeidersklasse, samenvalt met de aktie voor neutraliteit, terwijl het internationale belang het meedoen aan den oorlog zou eischen. Immers, nu deze algemeene worsteling eenmaal is begonnen, kan niet twijfelachtig worden genoemd dat de afloop van den krijg waardoor de half-despotische regeeringsstelsels van de groote Midden-Europeesche rijken geslagen en misschien vernietigd zouden worden, het meest wenschelijke einde zou zijn voor de zaak van het Europeesche en internationale proletariaat. Het ingrijpen van de laatst overgebleven onzijdige groote mogendheid zou, mag men aannemen, zulk een afloop bevorderen en in het algemeen den oorlog bekorten. Men moet, bij het beoordeelen van het optreden der Italiaansche partij zich van deze waarheid behoorlijk rekenschap geven. Wij bedoelen volstrekt niet eenige afkeuring met dat optreden uit te spreken. Dat onze partijgenooten in de eerste plaats vervuld zijn door de zorg, hoe zij de oorlogsgruwelen van hun eigen land en volk kunnen helpen afwenden, zullen wij hen zeker geenszins kwalijk mogen nemen.

Onze opmerking heeft dan ook enkel ten doel de aandacht te vestigen op de werkelijke beteekenis van de door de Italiaansche sociaaldemocratie ingenomen positie en die wel een weinig anders is dan ze op het eerste gezicht zou schijnen.

Het is de strijd om de macht die in iederen tegenstander een vijand ziet. ¹⁾

De tegenstelling van belangen wordt voortdurend op den voorgrond gesteld, de partijgenooten worden er in opgevoed de gemeenschap van belangen niet te zien.

Dat deze stemming nu de geschikte voorbereiding zou zijn voor een tijdperk van eeuwigen vrede, het zal toch wel door de geloovigen vertrouwd worden.

Het credo quia absurdum geldt voor velen, die met het geloof in iederen vorm meenen te hebben afgerekend, maar rationeel te motiveeren is dit toch wel niet.

Hier ligt het groote gevaar der sociaal-democratie.

Nooit zullen wij naar mijne meening het oorlogsspook kunnen verdrijven, wanneer niet ook het internationale verkeer der volken door de allen voor alles bindende regelen der moraal wordt beheerscht.

Er moet in dat opzicht een radicale omkeer bij de menschen intreden.

Wat in het private verkeer geldt, al ontbreken daar de uitzonderingen niet geheel, wordt als regel gemist in het verkeer der volken, waar de eerbiediging bij wege van uitzondering dezen regel bevestigt.

De verandering moet allereerst beginnen bij de verhouding der individuen tegenover den Staat, waartoe zij behooren en de verschillende Staten, waarmede zij in aanraking komen.

De eerlijke man moet ook eerlijk zijn tegenover den Staat. Men moet zich niet eenerzijds schamen om een onbekende een cent te ontstelen en daarnaast geen bezwaar er in zien den staat voor honderden te benadeelen.

Een valsche verklaring in het private leven wordt afschuwelijk gevonden, zooveel mogelijk te smokken volkomen geoorloofd, ja als een bewijs van schrandereheid geprezen.

¹⁾ Nooit sterker is dit wel uitgekomen dan in het Volk van 30 Januari j.l., waar de redactie zich moet verdedigen tegen het verwijt van twee anonieme inzenders, dat zij minister Cort van der Linden heeft durven noemen een man wiens integriteit van karakter en wiens wijsheid aan de overgroote massa van ons volk ontzag en rust zouden inboezemen. Hij is immers de vijand der arbeidersklasse en zoo iemand mag niet aldus worden betiteld. Diens wijsheid en onkreukbaarheid moet de arbeidersklasse slechts scherp doorzien en duchten. (Cursiveering is van de inzenders).

Wordt in de verhouding tusschen de individuen en de gemeenschap de gewenschte verandering gebracht, dan is het oogenblik gekomen ook de onderlinge verhouding der staten te wijzigen en ook daar het machtsprincipe te doen vervangen door de heerschappij van recht en moraal.

Natuurlijk is dit alleen niet voldoende, maar zeker allereerst noodzakelijk.

De eenheid der statengemeenschap zal nog heel wat andere moeilijkheden te hebben overwinnen, maar zeker zal zij nooit worden verwezenlijkt door eene partij, die de eenheid van belangen in iedere staatsgemeenschap afzonderlijk, zoowel als onderling, principieel verwerpt en slechts oog heeft voor de tegenstelling van belangen.

Intusschen is er in deze eenige mogelijkheid, dat de ervaringen van den oorlog ook voor de opvattingen in de S. D. A. P. niet geheel verloren gaan.

Al zal men goed doen de beteekenis van de tegenwoordige tijdsomstandigheden voor de opvattingen, na den oorlog geldende, niet te hoog aan te slaan, niet te ontkennen valt dat er voor het oogenblik in groote kringen andere opvattingen omtrent de verhouding tot de burgerlijke partijen zijn geboren, zooals trouwens omgekeerd ook in vele burgerlijke kringen (in Duitschland alleen?) een groote omkeer in de opvattingen over de sociaaldemocratie is geboren.

Niet alleen, dat de klassenstrijd uit den aard der zaak op den achtergrond is geraakt, maar daarnaast heeft zich een gevoel van saamhoorigheid ontwikkeld, dat inderdaad van een gansch anderen geest getuigt.

Wanneer Hugo Heinemann in de Socialistische Monatshefte (van 24 Juni) schrijft „In allem aber, was wir nach den in diesem Kriege gemachten Erfahrungen als Voraussetzung der Vollendung unserer nationalen Sicherung (spatieering van den schrijver) erkannt haben, ist auch nach dem Friedensschluss Einigkeit und Zusammenhalt des ganzen Volkes unerlässlich, wollen wir verhüten, dass die Entwicklung über uns hinweg schreitet, dass wir nicht vorwärts sondern rückwärts gehen“, dan hooren wij toch wel een nieuw geluid.

Dan vinden wij de erkenning dat naast de tegenstrijdigheid

van belangen een ruime plaats in het leven van een volk wordt ingenomen door de eenheid van belang, die alle klassen verbindt.

Dan moge de klassenstrijd blijven bestaan, zijn karakter wordt dan toch in sterke mate gewijzigd. ¹⁾)

Voor den inwendigen zoowel als voor den uitwendigen vrede zal dit niet anders dan gunstig kunnen werken.

H. J. TASMAN.

¹⁾ Dan begrijpt men, zooals J. Bloch, de redacteur der Socialistische Monatshefte, het uitdrukt in zijn artikel Wo stehen wir jetzt? (nummer van 18 Augustus 1915) dat die Solidarität der Klassen notwendige Ergänzung des Klassenkampfes (ist).